

M. A. Parnjuk: Princip determinizma v sisteme materialističeskoj dialektiky; „Naukovaja dumka“, Kijev 1972, 356 stran.

Kniha Michajla Alexejeviče Parnjuka se zabývá jedním ze základních problémů moderní vědy a filosofie, problémem determinismu. Kromě předmluvy má kniha čtyři hlavní části, které se rozpádají na další podkapitoly: Vzájemné působení (Věc a vztah, Souvislost a izolovanost, Vzájemné působení a koexistence), Determinismus jako vztah a proces (O pojmu determinace, Absolutní a relativní, Podmínka a podmíněné, Možnost a skutečnost, Pravděpodobnost a jistota, Příčina a působení, Podstata a existence), Nutnost (Nutnost a nahodilost, Zákonitost a chaotičnost, Dynamické a statistické zákony), Svoboda. Už jen výčet těchto kapitol prozrazuje, že práce má pevnou logickou stavbu a že podává všestranný výklad zvoleného problému. Postupuje od nejabstraktnějších určení ke stále konkrétnějším a nutně vyúsťuje do výkladu o svobodě.

Kniha je psána hutným, ale srozumitelným slohem, časté jsou příklady z přírodních i společenských věd. Cílem bylo zřejmě nejen vysvětlit determinismus jako objektivní skutečnost ve světě, který nás obklopuje, ale zároveň ukázat i na některé metodologické principy, které jsou s jeho existencí nutně spjaty, které slouží k jeho odhalování a vědecké reprodukci. Poněkud neústrojně se však zdá zařazení několika exkurzů do oblasti gnozeologie v užším slova smyslu. Stejně tak je v knize o determinismu přehnané i zařazení stati o vztahu absolutního a relativního v takovém rozsahu, v jakém to učinil autor zde. Nevhodnost tohoto zařazení naznačuje i skutečnost, že ačkoli jsou ostatní kapitoly pevně skloubeny, nezdá se, že by v tomto případě M. A. Parnjuk ctil potřebu navazovat na probíranou problematiku v dalším textu. Pochyby vyvolává i poměrně pozdní zařazení kapitoly o příčinnosti. Tím, že Parnjuk uveřejnil vztah mezi příčinností a determinismem včas, se stalo, že celá první polovina knihy není čtenáři jasná. V kapitole o příčinnosti postrádám rozbor vztahu mezi příčinou a bezprostředním podnětem, o němž si způsob analýzy daného problému přímo říká.

Tyto nedostatky jsou však bohatě vyváženy klady knihy. Autor spojuje hlubokou znalost marxistické a Hegelovy filosofie se širokým rozhledem po problematice speciálních věd a úspěšně se pokouší o filosofické využití jejich nejnovějších poznatků. Za nejzdařilejší partie knihy pokládám kapitolu o vztahu možnosti a skutečnosti a v rámci kapitoly o nutnosti a náhodě rozbor vztahu určitosti a neurčitosti. Závěrečná kapitola o svobodě ukazuje, nakolik si je Parnjuk vědom praktického významu rozboru otázky determinismu, zdánlivě tak teoretické, pro život lidí, a zároveň i jeho smysl pro hlubokou dialektiku lidské činnosti a vývoje společnosti.

Ve svém celku je Parnjukova kniha, určená vědeckým pracovníkům, přednášejícím a studentům, kvalitním rozbozem daného tématu a cenným příspěvkem pro současnou marxistickou filosofii. O to nepřijemnější je formální nedostatek knihy: přestože je opatřena rozsáhlým poznámkovým aparátem, chybí v ní věcný i osobní rejstřík a seznam literatury.

Ivana Holzbachová

Sovremennaja buržuaznaja filosofija. Red. A. S. Bogomolov, J. K. Melvil, I. S. Narskij; Izd. Moskovského universitěta, Moskva 1972, 650 stran. (Schváleno Ministerstvem středního a vysokoškolského vzdělání SSSR jako učební pomůcka.)

Kritika buržoazní filosofie náleží k předním úkolům marxistické filosofie v neposlední řadě také proto, že prostřednictvím filosofických idejí jsou nezdánka šířeny marxismu nejen cizí, ale přímo nepřátelské myšlenky, světonázorové postoje. To ovšem neznamená, že by veškerá současná buržoazní filosofie byla jen reakcí na dialektický materialismus, že by se v podobě filosofických idejí vždy skrývaly politické a tedy ve své podstatě protisocialistické záměry. Buržoazní filosofie je — počínaje polovinou minulého století — charakteristická mnohými rysy, které samozřejmě konec konců vyjadřují klima buržoazní společnosti, ale které je třeba analyzovat v jejich specifičnosti. Ani tato filosofie nepostrádá vnitřní logiky a její rozmanité současně směry nelze také plně pochopit bez přihlídnutí k imanentnímu vývoji nemarxistického myšlení. Nebylo by obtížné poukázat ještě na další rysy současné buržoazní filosofie — podobně, jak to udělali autoři učebnice „Současná buržoazní filosofie“. Jednou z charakteristických vlastností této publikace je seriózní přístup k současné buržoazní filosofii. Autoři soudí, že „... kritika současné buržoazní filosofie je nutná i pro další tvůrčí rozvoj dialektického materialismu. Polemika s nepřátelskými ideologickými tendencemi je součástí tohoto rozvoje. Polemika nesmí mít nabubřele prázdny charakter, ale musí být obsažnou, důsledně vědeckou argumentací“ (str. 15). Vzhledem k tomu, že jednotlivé kapitoly jsou napsány různými autory, je nejvhodnější informovat o každé kapitole zvlášť.